

แนวปฏิบัติที่ดีในการรักษาป่าชุมชน ต. ปลับพลาไชย อ.อุทุมทอง จ.สุพรรณบุรี The best Practice to Protect the Forest of Community, Plubplachai Sub-district, U-tong District, Suphanburi

สนธยา โจมกัณ

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
son.sontaya@gmail.com

บทคัดย่อ

จากการศึกษาและเก็บข้อมูลเบื้องต้นในโครงการนครปฐม นครแห่งความผาสุกทุกชุมชนท้องถิ่นร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พบข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ป่า ร่วมกันออกกฎระเบียบในการฟื้นฟู ดูแลพื้นที่ป่าธรรมชาติให้เป็นพื้นที่ที่มีประโยชน์ต่อคนในชุมชนให้ใช้ร่วมกันอันเป็นความยุติธรรมในสังคมที่เกิดขึ้น บทความนี้อาศัยกรณีศึกษาจากป่าชุมชนบ้านเขาทอก ต.ปลับพลาไชย อ.อุทุมทอง จ.สุพรรณบุรี และพื้นที่ป่าชุมชนอื่นที่สามารถจัดการรักษาและพึ่งพาตนเองได้ ทำให้พบแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อเสริมสร้างและพัฒนามาตรการของป่าชุมชนบ้านเขาทอกให้มีความชัดเจน เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เช่น จัดตั้งองค์กรโดยแต่งตั้งตัวแทนคนในชุมชนให้อยู่ในรูปของคณะกรรมการ กำหนดบทบาทและหน้าที่ ร่วมกันออกกฎระเบียบป่าชุมชนโดยให้องค์การบริหารส่วนตำบลประกาศรับรองกฎระเบียบดังกล่าวให้เป็นระเบียบข้อบังคับของตำบลที่ใช้ร่วมกัน ควบคู่ไปกับวิถีของวัฒนธรรมชุมชน เช่น การบวชป่า เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ตลอดจนสามารถเป็นต้นแบบในการรักษาป่าชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: ป่าชุมชนบ้านเขาทอก, รัฐร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ, แนวปฏิบัติที่ดี

Abstract

From the study and primary information in the Nakhon Pathom project, the city of happiness. Every community cooperates with Thai Health Promotion Foundation found the significant information about the local community which lives nearby the forest. This area is very useful for people in this community in order to use together. This article depending on the case study of community forest in Ban kao Thog , Plubplachai Sub-district, U-tong district , Suphanburi and others that can protect and rely on itself. It can bring the best way to reinforce and improve the measures of Kao-thog community forest more clearly and strongly. Such as establishing the organization by appoint representative in the community to committees and assign the role and responsibility to them to legislate about the community forest by making Subdistrict Administrative Organization (SAO) approved those regulations to be the rule in the culture of community such as woodland ordination in order to make the community can manage and rely on itself permanently. Moreover, it can be the model of coserving nature.

Keywords: Kao-Thog community forest, government cooperate with community to conserve natural resources, the best way

สืบเนื่องจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) จัดทำโครงการนครปฐม นครแห่งความผาสุกทุกชุมชนท้องถิ่นขึ้น เพื่อสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่ให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ภายใต้โครงการดังกล่าว คณะผู้จัดทำโครงการได้ทำการค้นหาทุนทางสังคมจาก 14 ตำบล ในเขตจังหวัดนครปฐม และจาก 2 ตำบล ในเขตจังหวัดใกล้เคียง หนึ่งในนี้คือ ต.พลับพลาไชย อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี ซึ่งจากการศึกษาและเก็บข้อมูลเบื้องต้นพบว่าชุมชนมีแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการจัดการตนเองด้านการรักษาป่าชุมชนไว้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยการสร้างกฎ ระเบียบ ของชุมชนขึ้นและปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจนเห็นเป็นรูปธรรม การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมมาเพิ่มเติมให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ดีแก่ชุมชนและสามารถเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นต่อไป

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานในเบื้องต้นพบว่า เดิมชาวบ้านในหมู่ที่ 5 บ้านเขาทอก ต.พลับพลาไชย อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ อ้อย ไร่ข้าวโพด และด้วยภูมิประเทศของหมู่บ้านติดกับภูเขารวมชาติ ชื่อเขาทอก ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้ต่างๆ โดยมีต้นกอไผ่ขึ้นเป็นจำนวนมากอันเป็นประโยชน์ในการรักษาหน้าดินบนเขานั้นไว้ ทำให้มีหน่อไม้ขึ้นเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงจึงขึ้นไปตัดหน่อไม้มาขายเป็นจำนวนมากจนในที่สุดทำให้ป่าบริเวณเขาทอกเกิดความเสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัด

จนกระทั่งในปี 2538 เมื่อครั้งที่นายบรรหาร ศิลปอาชา ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี คนที่ 21 กล่าวในข่าว¹ เห็นว่าการพัฒนาชาติบ้านเมืองที่ถูกต้องควรเริ่มต้นที่การพัฒนาคนก่อนเป็นลำดับแรก เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เราจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาวัตถุมากกว่า จึงทำให้คนและสังคมทั่วไปไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร คุณธรรมและจริยธรรมของคนไทยมีแนวโน้มเสื่อมถอยลง จะเห็นได้จากในปัจจุบันปัญหาสังคมของประเทศไทยมีมากมายทุกๆ ด้าน หากได้พิจารณาโดยรอบคอบแล้วจะเห็นได้ว่าปัญหาแทบทุกอย่างเกิดจากคน หากว่าคนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมแล้วปัญหาต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้นหรือมีก็คงจะเป็นส่วนน้อย และเพื่อให้จังหวัดสุพรรณบุรี มีการพัฒนามากยิ่งขึ้น จึงได้กำหนดนโยบาย 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านกีฬา และด้านการท่องเที่ยว โดยเน้นความสมัครสมานสามัคคีของชาวสุพรรณบุรี จึงได้ดำเนินโครงการเยาวชนคนดีศรีสุพรรณ และโครงการหมู่บ้านคนดีศรีสุพรรณบุรี ให้ประสบความสำเร็จและเป็นต้นแบบในระดับชาติให้ได้ จึงได้ส่งเสริมและสนับสนุนมาตั้งแต่ปี 2540 ถึงปัจจุบัน โดยมีคุณลักษณะประการหนึ่ง คือ การมีจิตสำนึกร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ซึ่งชุมชนในหมู่ 5 บ้านเขาทอกต่างมีจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประกอบกับผู้นำชุมชนนำโดยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 บ้านเขาทอก เล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีป่าไว้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน จึงมีนโยบายอนุรักษ์ป่าไม้ชุมชนนี้ไว้ โดยการสร้างกฎเกณฑ์และบทลงโทษขึ้นมาเพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน กล่าวคือ ห้ามตัดหน่อไม้มาขาย รวมถึงการตัดไม้อื่นๆ ด้วย หากฝ่าฝืนจะถูกปรับ 5,000 - 10,000 บาท และริบของกลาง เช่น หน่อไม้ ไร่หวัด โดยการทำป้ายติดไว้รอบๆ เขาทอก เงินที่ได้จากค่าปรับส่วนหนึ่งจะมอบให้ผู้ที่แจ้งเบาะแส หรือผู้ที่พบเห็นการตัดหน่อไม้แล้วมาแจ้งผู้ใหญ่บ้านเป็นรางวัล อีกส่วนหนึ่งนำเข้าสู่สมทบกองทุนหมู่บ้าน และสำหรับผู้ที่ไม่มีเงินจ่ายค่าปรับจะให้บำเพ็ญประโยชน์สาธารณะในหมู่บ้าน เช่น ถอนหญ้าที่วัดหรือบำเพ็ญประโยชน์อื่นๆ แทนการเสียค่าปรับ แต่อย่างไรก็ตามมีการปรับจริงเพียงรายละไม่เกิน 500 บาทเท่านั้น

ผลที่ได้รับจากการจัดการตนเองดังกล่าวคือ ชาวบ้านเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าขึ้นไปตัดหน่อไม้ลงมาขาย ในขณะที่เดียวกันก็จะช่วยกันสอดส่องดูแลพื้นที่บริเวณเขาทอกเนื่องจากได้รับเงินรางวัล นอกจากนี้ยังร่วมกันจัดทำโครงการป่าชุมชนขึ้นโดยในปี 2555 ชาวบ้านได้ทำประชาคมลงมติให้บริเวณเขาทอกเป็นเขตป่าชุมชน ในปี 2556 มีการรณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันปลูกป่าเพิ่มในโอกาสและในวันสำคัญต่างๆ โดยได้รับการสนับสนุนพันธุ์กล้าไม้มาจากกรมป่าไม้ จนในที่สุดปี 2557 ได้รับการประกาศจากอธิบดีกรมป่าไม้ให้เขตบริเวณเขาทอกเป็น “ป่าชุมชน” อย่างสมบูรณ์ เป็นที่น่าภาคภูมิใจของหมู่บ้านและตำบล ซึ่งนอกจากจะทำให้ในหมู่บ้านมีพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้นแล้วยังสร้างเสริมลักษณะนิสัยให้ชาวบ้านมีจิตสำนึก ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่า รักษาป่า ช่วยกันสอดส่องดูแล ที่สำคัญที่สุดคือชุมชนรู้จักการเคารพกฎเกณฑ์ ระเบียบ ของสังคมแม้เป็นเพียงจุดเล็กๆ แต่ก็สามารถเป็นพื้นฐานในการเคารพกฎหมายของประเทศต่อไปได้ จึงทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และสามารถจัดการตนเองได้

ทั้งนี้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาตรา 66 “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและ

¹ สำนักข่าวแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์. ค้นเมื่อ [1 มกราคม 2558] จาก : <http://thainews.prd.go.th>.

ของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน” และมาตรา 67 “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม...”

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับชุมชนตัวอย่างของการรักษาป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่าอย่างยั่งยืน กล่าวคือ

การจัดการป่าชุมชนของบ้านทาป่าเปา ต.ทาบลาตุก อ.แม่ทา จ.ลำพูน² ที่มีกระบวนการที่เป็นขั้นตอนดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการป่าชุมชนในปี พ.ศ. 2541 เพื่อเข้ามามีบทบาทในการดูแลป่าชุมชน และกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน โดยคณะกรรมการส่วนใหญ่มาจากความสมัครใจหรือผู้ที่มีจิตอาสา และมาจากการร่วมลงคะแนนเสียงจากประชาชนทั้งหมด จึงได้คณะกรรมการป่าชุมชนทั้งหมด 90 คน และมีพระสุธีปรีชญ์ พ่อหลวงโพนาลัย จำหาล และนายอำเภอแม่ทาเป็นที่ปรึกษา โดยคณะกรรมการป่าชุมชนถูกแบ่งออกเป็น 6 ชุดตามหน้าที่คือ

- 1.1 ชุดออกตรวจป่าชุมชน
- 1.2 ชุดดูแลเขตป่า
- 1.3 ชุดดูแลป่าในกลุ่มหาของป่า
- 1.4 ชุดผู้สูงอายุ
- 1.5 ชุดกลุ่มบ้านพื้นฟูป่า และ
- 1.6 ชุดกลุ่มหาทุนเสริมสำหรับผู้เลิกตัดไม้ทำลายป่า

2. กำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน โดยมีแนวทางการปฏิบัติ คือ นำแนวคิดในการอนุรักษ์ป่ามา กำหนดเป็นกฎเกณฑ์การใช้พื้นที่ป่าชุมชนซึ่งกำหนดไว้ว่าห้ามตัดต้นไม้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน ห้ามล่าสัตว์ ห้ามจุดไฟเผาป่า ห้ามฟันหรือถากเปลือกไม้เพื่อกระทำการใดๆ อันเป็นสาเหตุให้ต้นไม้ตาย ห้ามขุดหัวไม้ หัวมัน หัวดอกกระเจียว ห้ามเผาถ่านและทำไม้พื้นจากป่าชุมชน แต่สามารถนำเอาเฉพาะกิ่งไม้แห้งหรือต้นไม้ที่ล้มตายแล้วมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในครัวเรือนได้

3. กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของคณะกรรมการป่าชุมชน โดยใช้แนวทางการลงโทษจากระเบียบป่าชุมชนตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่านเป็นต้นแบบ และพิจารณาร่วมกันระหว่างคณะกรรมการป่าชุมชน รวมถึงประชาชนในชุมชนด้วย โดยบทลงโทษมีรายละเอียด 5 ประการคือ

- 3.1 ห้ามตัดไม้ก่อนได้รับอนุญาตถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับตามความยาวของต้นไม้โดยวัดเป็นนิ้วๆ ละ 500 บาท
- 3.2 ห้ามล่าสัตว์ ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับตามน้ำหนักของสัตว์ที่ล่าราคา กิโลกรัมละ 200 บาท
- 3.3 ห้ามบุกรุกที่ดินในป่าเพื่อทำกิน ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับตามขนาดของพื้นที่บุกรุกที่ตารางเมตรละ 500 บาท
- 3.4 ห้ามคนนอกพื้นที่เข้ามาตัดไม้ ถ้าฝ่าฝืนครั้งแรกจะทำการตักเตือน ครั้งที่สองจะจับส่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้เพื่อ

ดำเนินคดี

- 3.5 ห้ามจุดไฟเผาป่าเพื่อล่าสัตว์โดยเด็ดขาด

4. ปลูกต้นไม้เพิ่มในพื้นที่ป่าชุมชน โดยคณะกรรมการเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมและขอรับการสนับสนุนต้นกล้าจากศูนย์เพาะพันธุ์ไม้จังหวัดลำพูน คณะกรรมการป่าชุมชนดำเนินการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายเสียงหมู่บ้านเพื่อชักจูงให้ประชาชนเข้ามาร่วมกันปลูกต้นไม้ ซึ่งจะทำในโอกาสวันสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันสิ่งแวดล้อม หรือวันมาฆบูชา เป็นต้น

5. แฝวถางวัชพืชเพื่อบำรุงรักษาป่าไม้ โดยคณะกรรมการป่าชุมชนร่วมกันกับประชาชนรวมกลุ่มกันช่วยแฝวถางวัชพืชเพื่อบำรุงรักษาป่า ซึ่งจะดำเนินการก่อนการจัดกิจกรรมสำคัญๆ ในชุมชน เช่น ก่อนทำพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ การบวชป่า รวมทั้งดำเนินการก่อนการปลูกป่า เป็นต้น

² จักรพงษ์ พวงงามชื่นสวธิญา , ศุภอุตมฤกษ์ ตริรัตน์ และนครเศร รังควัด .การพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาบลาตุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน .วารสารวิจัยและพัฒนา มจร. ปีที่ 36 ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2556 หน้า 222 – 223.

6. จัดเวรยามควบคุมการดูแลรักษาป่าเพื่อมิให้ผู้ใดเข้ามาลักลอบตัดไม้ โดยมีการจัดคณะกรรมการออกตรวจเวรยามเพื่อลาดตระเวนภายในป่าชุมชนครั้งละ 10 คน ปฏิบัติเดือนละ 1 ครั้ง

7. จัดทำแนวป้องกันไฟป่า โดยความร่วมมือของชาวบ้านทาป่าเปาทุกคน โดยคณะกรรมการป่าชุมชนจะดำเนินการพร้อมชาวบ้านประมาณเดือนกุมภาพันธ์ และมีนาคมเป็นประจำทุกปีเนื่องจากเป็นช่วงฤดูแห้งแล้งอาจเกิดไฟป่าได้ง่าย โดยเชิญเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดมาให้ความรู้และสาธิตการทำแนวป้องกันไฟป่าอย่างถูกต้อง

การจัดการป่าชุมชนห้วยแก้ว ต.ห้วยแก้ว อ.แม่อน จ.เชียงใหม่ ³ ที่มีการจัดการตนเองโดยการตั้งองค์กรโดยนายอำเภอสันกำแพงมีหนังสือแต่งตั้งคณะกรรมการระดับท้องถิ่น โครงการทดลองป่าชุมชนห้วยแก้ว อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ ทั้งนี้ ทางอำเภอฯ ได้ขอความร่วมมือให้สภาตำบลห้วยแก้วคัดเลือกตัวแทนชาวบ้านเพื่อทำหน้าที่คณะกรรมการระดับท้องถิ่นหรืออาจเรียกว่าคณะกรรมการป่าชุมชน ซึ่งแต่งตั้งและรับรองโดยนายอำเภอ โดยคณะกรรมการมีบทบาทและหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ร่วมกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าชุมชน
2. เสนอประโยชน์การใช้สอยจากป่าชุมชน
3. กำหนดกฎเกณฑ์การใช้สอยป่าชุมชนและการลงโทษ
4. จัดการป่า ปลูกป่า ป้องกันไฟป่า ฟื้นฟูสภาพป่า ตรวจสอบดูแลสภาพป่า
5. ให้การศึกษาแก่ชาวบ้านในพื้นที่ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
6. ประสานงาน เสนอแผนการดำเนินงาน และปรึกษาหารือกับสภาตำบลและกรมการระดับอำเภอ

จะเห็นได้ว่าบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการป่าชุมชนครอบคลุมหลายด้าน ตั้งแต่การจัดการและฟื้นฟูพื้นที่ป่าชุมชนในด้านเทคนิคและวิทยาการด้านป่าไม้ การติดตามตรวจสอบและบังคับใช้กฎระเบียบป่าชุมชนกับสมาชิกในหมู่บ้าน การให้ความรู้และการศึกษาแก่ชาวบ้าน และสุดท้ายก็คือการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับการกำหนดระเบียบข้อบังคับป่าชุมชน ซึ่งภายหลังการประกาศให้จัดตั้งป่าชุมชนห้วยแก้วภายในหมู่บ้านยังมีการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ดังนี้

1. ห้ามตัดไม้ในป่าไปขาย แต่อนุญาตให้นำไม้ล้มหมอนนอนไพรมาเป็นไม้ฟืนและเชื้อเพลิงใช้ในครอบครัวได้
2. ในระยะเวลา 5 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 เป็นต้นไป ห้ามตัดไม้ยืนต้นในบริเวณป่าชุมชนเพื่อให้ป่าฟื้นคืนสภาพในกรณีจำเป็น เช่น บ้านถูกไฟไหม้หรือแยกครอบครัวใหม่ ต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการ
3. ห้ามคนต่างตำบลมาเก็บหน่อไม้ ไม้ทุกชนิด และของป่าทุกชนิดในบริเวณป่าชุมชน
4. ห้ามกานหรือลากเปลือกไม้ หรือทำการอื่นๆ ที่จะเป็นสาเหตุให้ต้นไม้ตาย
5. ห้ามจุดไฟเผาป่า
6. ห้ามเผาถ่าน
7. การใช้ไม้ฟืนของชาวบ้านให้เอามาใช้ได้ครอบครัว ห้ามขายเด็ดขาด

ซึ่งคณะกรรมการป่าชุมชนห้วยแก้วได้อาศัยกฎระเบียบป่าชุมชนดังกล่าวในการควบคุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในเขตป่าชุมชนมาตั้งแต่ต้นปี พ.ศ.2533 ต่อมาในปี พ.ศ.2548 องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้วได้ปรับปรุงกฎระเบียบป่าชุมชนห้วยแก้วชุดเดิม โดยมีการเพิ่มบทลงโทษกรณีฝ่าฝืนอย่างชัดเจน และเพิ่มรายละเอียดข้อห้ามต่างๆ ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และในระยะเวลาต่อมาองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้วได้ประกาศรับรองกฎระเบียบดังกล่าวให้เป็นระเบียบข้อบังคับของตำบลห้วยแก้วว่าด้วยการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความสงบสุข เมื่อพิจารณาระเบียบข้อบังคับแต่ละข้อ ทำให้เกิดระเบียบข้อบังคับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความสงบสุข ต.ห้วยแก้ว อ.แม่อน จ.เชียงใหม่ ดังนี้

1. ห้ามมิให้นำไม้ในป่าไปขาย แต่สามารถเก็บไม้ขอนนอนไพรมาเป็นเชื้อเพลิงได้
2. ห้ามมิให้ตัดไม้ยืนต้นในบริเวณป่าชุมชน ยกเว้นกรณีมีความจำเป็น ต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลห้วยแก้วกรณีจำเป็นมีดังนี้ สร้างบ้านใหม่เนื่องจากไฟไหม้บ้าน แยกครอบครัวใหม่ บ้านที่อยู่มีสภาพไม่มั่นคงถาวร
3. ห้ามคนต่างตำบลมาเก็บหน่อไม้ ไม้ไม้ทุกชนิด บริเวณป่าชุมชน

³ สุรินทร์ อ้นพรม .(2554) .ป่าชุมชน: เทคโนโลยีอำนาจควบคุมชุมชนในเขตป่าขึ้นใหม่? กรณีศึกษาป่าชุมชนห้วยแก้ว ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่. วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา 30 (2) กรกฎาคม-ธันวาคม 2554. หน้า 170 - 173.

4. สำหรับบุคคลภายในตำบลต้องมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในตำบลห้วยแก้ว การเก็บของป่า หน่อไม้ไปขาย ได้คนละไม่เกิน 100 กิโลกรัมต่อวัน

5. การใช้ไม้ไผ่บริเวณป่าชุมชน ไม้ไผ่ข้างไม่เกินครอบครัวละ 100 เล่ม ต่อปี

6. ห้ามจุดไฟเผาป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต

7. ห้ามถากต้นไม้หรือถากเปลือกไม้ หรือการทำกรอื่น ๆ ที่จะเป็นสาเหตุให้ต้นไม้ตาย

8. ห้ามเผาถ่านหรือซูดเอาไม้พินจากป่า ยกเว้นได้รับอนุญาตหรืออนุโลมจากคณะกรรมการ

9. ห้ามบุคคลภายนอกล่าสัตว์ทุกชนิดบริเวณป่าชุมชน

10. ห้ามเปื้อ ระเบิดปลา และซ็อตปลาในแม่น้ำลำห้วยสาธารณะ

11. ห้ามนำหิน ดิน ทราย ออกจากลำห้วยหรือพื้นที่สาธารณะโดยไม่ได้รับความยินยอมหรืออนุโลมจากคณะกรรมการ

12. ห้ามเก็บหน่อไม้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคมจนถึงวันที่ 31 พฤษภาคมของปีถัดไป

จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่มีการประกาศจัดตั้งป่าชุมชนห้วยแก้วมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในเขตป่าชุมชนของชาวบ้านถูกกำกับโดยระเบียบข้อบังคับป่าชุมชนที่กำหนดขึ้นเองภายในหมู่บ้าน โดยมีคณะกรรมการป่าชุมชนทำหน้าที่บังคับใช้กฎระเบียบดังกล่าว มีการแบ่งลักษณะการใช้ประโยชน์ของชาวบ้านออกเป็นการใช้ประโยชน์ “เพื่อการยังชีพ” และการใช้ประโยชน์เพื่อการค้าซึ่งดูเหมือนว่าระเบียบข้อบังคับป่าชุมชนห้วยแก้วไม่ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ในรูปแบบหลังที่เน้นด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและรายได้จากป่าชุมชน แต่สำคัญที่สุดก็คือกฎระเบียบไม่อนุญาตให้มีการตัดไม้ในป่าชุมชน ยกเว้นกรณีจำเป็น และมีการกำหนดเงื่อนไขและขั้นตอนการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากตารางเปรียบเทียบการจัดการป่าชุมชน ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการจัดการป่าชุมชน

ชื่อป่าชุมชน	การกำหนดขอบเขตป่าชุมชน	การจัดตั้งองค์กร	การกำหนดระเบียบข้อบังคับป่าชุมชน
ป่าชุมชนห้วยแก้ว ต.ห้วยแก้ว อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่	กรมป่าไม้ได้มอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติแม่ออนจำนวน 1,600 ไร่ ให้กับชาวบ้านห้วยแก้ว บริหารจัดการในรูปแบบของป่าชุมชน	1. ขอความร่วมมือให้สภาตำบลห้วยแก้วคัดเลือกตัวแทน เรียกว่าคณะกรรมการป่าชุมชน 2. ได้รับการแต่งตั้งและรับรองโดยนายอำเภอ 3. คณะกรรมการป่าชุมชนห้วยแก้วชุดแรกประกอบด้วยสมาชิก จำนวน 13 คน ซึ่งเป็นตัวแทนจากหมู่บ้าน	1. ห้ามตัดไม้ในป่าไปขาย แต่อนุญาตให้นำไม้ล้มหมอนนอนไพรมาเป็นไม้พินและเชื้อเพลิงใช้ในครอบครัวได้ 2. ห้ามตัดไม้ยืนต้นในบริเวณป่าชุมชน ในกรณีจำเป็น เช่น บ้านถูกไฟไหม้หรือแยกครอบครัวใหม่ ต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการ 3. ห้ามคนต่างตำบลมาเก็บหน่อไม้ ไม้ทุกชนิด และของป่าทุกชนิดในบริเวณป่าชุมชน 4. ห้ามถากเปลือกไม้ หรือทำการอื่น ๆ ที่จะเป็นสาเหตุให้ต้นไม้ตาย 5. ห้ามจุดไฟเผาป่า 6. ห้ามเผาถ่าน 7. การใช้ไม้ไผ่ของชาวบ้านให้เอามาใช้ได้ครอบครัวห้ามขายเด็ดขาด

ชื่อป่าชุมชน	การกำหนดขอบเขตป่าชุมชน	การจัดตั้งองค์กร	การกำหนดระเบียบข้อบังคับป่าชุมชน
ป่าชุมชนบ้านทาป่าเปา ต.ทาปลาตุก อ.แม่ทา จ.ลำพูน	หมู่บ้านทาป่าเปามีป่าชุมชนจำนวน 13,000 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จำนวน 8,000 ไร่ เป็นป่าลึกที่เข้าถึงยาก จำนวน 2,000 ไร่ และป่าใช้สอย จำนวน 3,000 ไร่	1. จัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน โดยร่วมลงคะแนนเสียงจากประชาชน 2. มีคณะกรรมการป่าชุมชนจำนวน 90 คน และ 3. มีที่ปรึกษา คือ พระสุธีปुरुปัญญา, พ่อหลวงไพบูลย์จำหงส์ และนายอำเภอแม่ทา	1. ห้ามตัดต้นไม้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน 2. ห้ามล่าสัตว์ 3. ห้ามจุดไฟเผาป่า 4. ห้ามฟันหรือถากเปลือกไม้เพื่อกระทำการใดๆ อันเป็นสาเหตุให้ต้นไม้ตาย 5. ห้ามขุดหัวไม้ หัวมัน หัวดอกกระเจียว 6. ห้ามเผาถ่านและทำไม้ฟันจากป่าชุมชน แต่สามารถนำเอาเฉพาะกิ่งไม้แห้งหรือต้นไม้ที่ล้มตายแล้วมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในครัวเรือนได้ 5. กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ คือ 1) ห้ามตัดไม้ก่อนได้รับอนุญาต ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับตามความยาวของต้นไม้โดยวัดเป็นนิ้วๆ ละ 500 บาท 2) ห้ามล่าสัตว์ ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับตามน้ำหนักของสัตว์ที่ล่า ราคา กิโลกรัมละ 200 บาท 3) ห้ามบุกรุกที่ดินในป่าเพื่อทำกิน ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับตามขนาดของพื้นที่บุกรุกที่ตารางเมตรละ 500 บาท 4) ห้ามคนนอกพื้นที่เข้ามาตัดไม้ ถ้าฝ่าฝืนครั้งแรกจะทำการตัดเดือน ครั้งที่สองจะจับส่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้เพื่อดำเนินคดี 5) ห้ามจุดไฟเผาป่าเพื่อล่าสัตว์โดยเด็ดขาด
ป่าชุมชนเขาตอก ต.พลับพลาไชย อ.อุ้มทอง จ.สุพรรณบุรี	ชาวบ้านได้ทำประชาคมลงมติให้บริเวณเขาตอกเป็นเขตป่าชุมชน ในปี 2556 จนในที่สุดปี 2557 ได้รับการประกาศจากอธิบดีกรมป่า	1. ให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ 2. รวมกลุ่มสมาชิกประมาณ 5 คน มาช่วยกันสอดส่องดูแล	1. ห้ามตัดหน่อไม้มา รวมถึงการตัดไม้ขายอื่นๆ 2. กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ คือ หากฝ่าฝืนจะถูกปรับ 5,000

ชื่อป่าชุมชน	การกำหนดขอบเขตป่าชุมชน	การจัดตั้งองค์กร	การกำหนดระเบียบข้อบังคับป่าชุมชน
	ไม่ให้เขตบริเวณเขาทอกเป็น “ป่าชุมชน”		- 10,000 บาท และริบของกลาง เงินที่ได้จากค่าปรับส่วนหนึ่งจะมอบให้ผู้ที่แจ้งเบาะแส อีกส่วนหนึ่งนำเข้ามาสมทบกองทุนหมู่บ้าน และสำหรับผู้ที่ไม่มีเงินจ่ายค่าปรับ จะให้บำเพ็ญประโยชน์สาธารณะในหมู่บ้าน เช่น ถอนหญ้าที่วัดหรือบำเพ็ญประโยชน์อื่นๆ แทนการเสียค่าปรับ แต่อย่างไรก็ตามมีการปรับจริงเพียงรายละไม่เกิน 500 บาท เท่านั้น

จากการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จัดทำโครงการนครปฐม นครแห่งความผาสุกทุกชุมชนท้องถิ่นขึ้น เพื่อสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่ให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ภายใต้โครงการดังกล่าว คณะผู้จัดทำโครงการได้ทำการค้นหาทุนทางสังคมจาก 14 ตำบล ในเขตจังหวัดนครปฐม และจาก 2 ตำบล ในเขตจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งจากการศึกษาและเก็บข้อมูลเบื้องต้นพบว่าชุมชนบ้านเขาทอกมีการจัดการตนเองที่ดี คือมีการกำหนดกฎ ระเบียบ และบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของคณะกรรมการป่าชุมชนแต่ทั้งนี้ยังขาดในส่วนของการรับรองกฎระเบียบดังกล่าวเพื่อให้ใช้เป็นข้อกำหนดชุมชนอย่างชัดเจน

ดังนั้นเพื่อเป็นการเสริมมาตรการในการจัดการป่าชุมชน “บ้านเขาทอก” ดังกล่าว ชุมชนควรจัดระบบการจัดตั้งองค์กร ตลอดจนการกำหนดระเบียบข้อบังคับป่าชุมชน ดังนี้

1. คัดเลือกตัวแทน เรียกว่า “คณะกรรมการป่าชุมชน” โดยอาจจะประกอบไปด้วย ฝ่ายออกตรวจป่าชุมชน ฝ่ายดูแลเขตป่า ฝ่ายดูแลป่าในกลุ่มหาของป่า ฝ่ายฟื้นฟูป่า และฝ่ายหาทุนเสริมสำหรับผู้เลิกตัดไม้ทำลายป่า
2. ร่วมกันกำหนดระเบียบข้อบังคับป่าชุมชนให้ชัดเจน
3. มีที่ปรึกษาหรือองค์กรที่เป็นพี่เลี้ยง เช่น กรมป่าไม้
4. กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ
5. กำหนดเงื่อนไขและขั้นตอนการขออนุญาตให้ใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน
6. ให้การกำหนดตามข้างต้นได้รับการแต่งตั้งและรับรองโดยนายอำเภอ
7. ปลูกจิตสำนึกในการรักป่า รักบ้านเกิด ผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

ซึ่งแนวปฏิบัติดังกล่าวจะทำให้การจัดการป่าชุมชนบ้านเขาทอกมีความสมบูรณ์และเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นอันจะส่งผลให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนและสามารถเป็นต้นแบบให้แก่ชุมชนอื่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้. (2553). **ข้อมูลสถิติกรมป่าไม้**. กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้.

จักรพงษ์ พวงงามชื่นสวัญญา , ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์ และนครเศศ รังควิต. (2556). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. **วารสารวิจัยและพัฒนา มจร**, ปีที่ 36 (ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2556), หน้า 222 – 223.

สุรินทร์ อ้นพรม .(2554) .ป่าชุมชน: เทคโนโลยีอำนาจควบคุมชุมชนในเขตป่าขึ้นใหม่? กรณีศึกษาป่าชุมชนห้วยแก้ว ตำบล
ห้วยแก้ว อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่. วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา, ปีที่ 30 (ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-
ธันวาคม 2554), หน้า 170 – 173.

สมศักดิ์ สุขวงศ์. (2550). การจัดการป่าชุมชน: เพื่อคนและเพื่อป่า. กรุงเทพฯ: บริษัททวิทัศน์การพิมพ์.

รางวัลลูกโลกสีเขียวองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม. ค้นเมื่อ [1 มกราคม 2558] จาก
<http://pttinternet.pttplc.com/greenglobe/2544/community-02.html>

มูลนิธิสืบนาคเสถียร. ค้นเมื่อ [1 มกราคม 2558] จาก [http://www.seub.or.th/index.php?option=com_content
&view=article&id=3:rataya&catid=1:2009-10-07-09-26-02&Itemid=2](http://www.seub.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=3:rataya&catid=1:2009-10-07-09-26-02&Itemid=2)

สำนักข่าวแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์. ค้นเมื่อ [1 มกราคม 2558] จาก : <http://thainews.prd.go.th>

ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.... (ระเบียบวาระการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 7/2550 วันพุธที่ 7 กุมภาพันธ์
2550.